

شیرشناسه	: اعرافی، علیرضا، ۱۳۳۸ -
عنوان و نام پدیدآور	: مکاسب محرمة / علیرضا اعرافی؛ تقریر محمد کاظم مبلغ، حسین مولودی، احمد شهامت.
مشخصات نشر	: قم: مؤسسه اشراق و عرفان، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	: ج.
شابک	: دوره: ۸-۶-۹۵۶۹۱-۶۰۰-۹۷۸؛ ج ۸: ۲۰-۹-۸۵۴۲-۶۰۰-۹۷۸؛ ۵۰۰۰۰۰ ریال.
یادداشت	: کتابنامه؛ همچنین به صورت زیرنویس.
مندرجات	: ج ۱. اعیان نجس ۱- ج ۲. اعیان نجس ۲- ج ۳. داد و ستد با کالاهای دارای منفعت حرام- ج ۴. محرمات علوم ۱- ج ۵. محرمات علوم- ج ۶. محرمات هنر- ج ۸. محرمات ورزش و بازی. ج ۱۲. محرمات روابط میان فردی ۴- ج ۱۳. محرمات سیاست.
شناسه افزوده	: مبلغ، محمد کاظم، ۱۳۵۴-
شناسه افزوده	: مولودی، حسین، ۱۳۵۸-
شناسه افزوده	: شهامت، احمد، ۱۳۵۳
موضوع	: معاملات (فقه)
موضوع	: *Transactions (Islamic law)
موضوع	: کسب و کار حرام
موضوع	: *Business, Illicit
رده بندی کنگره	: ۶۷م الف / ۱۹۰ BP
رده بندی دیویی	: ۲۹۷ / ۳۲۷
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۳۰۳۳۳۷

علیرضا عرفانی

مکاسبِ محرّمہ ۱

محرمات ورزش و بازی

تقریر: محمد کاظم مبلغ، حسین مولودی، احمد شہامت

نشر اشراق و عرفان

مکاسب محرمة ۸ (محرمات ورزش و بازی)

علیرضا اعرافی

تقریر..... احمد شهاامت ، محمدکاظم مبلغ ، حسین مولودی
ناشر..... مؤسسه اشراق و عرفان
ویراستار..... یوسف قربانی
امور هنری حمید بهرامی
نوبت و تاریخ چاپ..... اول/ پاییز ۱۳۹۷
لیتوگرافی، چاپ و صحافی..... سازمان چاپ اِسرائ
شمارگان ۱۰۰۰ نسخه
قیمت ۵۰۰۰۰ تومان

کلیه حقوق برای مؤسسه اشراق و عرفان محفوظ است

ISBN : 978-600-8542-20-9

www.eshragh-erfan.com

تلفن: ۰۲۵-۳۷۷۴۸۵۴۰

info@eshragh-erfan.com

نمابر: ۰۲۵-۳۷۷۴۸۵۴۱

آدرس: ایران، قم، خیابان معلّم، معلّم ۸، کوچه شهید محقق، پلاک ۵۹

فهرست

سخن مؤسسه.....	۱۹
پیشگفتار.....	۲۱
مقدمه.....	۲۷

بخش اول: لهو و لعب / ۲۹

مقدمه.....	۲۹
فصل اول: کلیات.....	۳۱
۱. مفهوم شناسی.....	۳۱
۱-۱. مفهوم لغوی لهو و لعب.....	۳۱
الف) لهو.....	۳۲
ب) لعب.....	۳۴
ج) مقایسه لهو و لعب.....	۳۶
۱-۲. مفهوم اصطلاحی لهو و لعب.....	۳۷
الف) اصطلاح قرآنی.....	۳۸
ب) اصطلاح روایی.....	۳۹

- ۳-۱. واژگان مرتبط با لهُو و لعب ۴۰
- الف) هزل ۴۰
- ب) لغو ۴۱
- ج) عبث ۴۲
- د) مقایسه لهو و لعب با واژگان مرتبط ۴۳
- ۴-۱. تحلیل و جمع‌بندی مفهوم لهو و لعب ۴۴
۲. پیشینه بحث ۴۵
- ۲-۱. لهو و لعب در فقه عامه ۴۶
- الف) فقه حنبلی ۴۷
- ب) فقه شافعی ۵۰
- ج) فقه حنفی ۵۳
- د) فقه مالکی ۵۵
- ۲-۲. لهو و لعب در فقه امامیه ۵۶
- الف) غنا و ملاحی ۵۷
- ب) سبق و رمایه ۵۸
- ج) لهو و لعب مطلق ۵۸
- جمع‌بندی پیشینه ۶۲
- فصل دوم: بررسی ادله لهو و لعب ۶۵**
۱. قرآن ۶۵
- ۱-۱. آیات حرمت لهو و لعب نسبی ۶۶
- الف) سوره زخرف، آیه ۸۳ ۶۶
- ب) سوره انعام، آیه ۷۰ ۶۷
- ج) سوره منافقون، آیه ۹ ۶۹

۷۰.....	(د) سوره جمعه، آیه ۱۱
۷۰.....	۵. سوره توبه، آیه ۶۵
۷۲.....	۲-۱. آیات کراهت لهو و لعب نسبی
۷۲.....	(الف) سوره حدید، آیه ۲۰
۷۳.....	(ب) سوره محمد، آیه ۳۶
۷۳.....	(ج) سوره حجر، آیه ۳
۷۴.....	(د) سوره مائده، آیه ۵۸
۷۴.....	۳-۱. آیه جواز بازی
۷۴.....	سوره یوسف، آیه ۱۲
۷۵.....	۴-۱. آیه حرمت لهو خاص
۷۵.....	سوره لقمان، آیه ۶
۸۳.....	جمع بندی آیات
۸۴.....	۲. روایات
۸۵.....	۱-۲. روایات لهو و لعب
۸۵.....	(الف) دعای امام سجاد <small>علیه السلام</small>
۸۶.....	(ب) صحیحہ زرارہ
۸۹.....	(ج) روایت عبداللہ بن علی
۹۰.....	(د) مرفوعہ علی بن اسماعیل
۹۱.....	(ه) روایت آنس بن محمد
۹۲.....	(و) روایت اول تحف العقول
۹۳.....	(ز) روایت دوم تحف العقول
۹۳.....	(ح) روایت دعائم الإسلام
۹۴.....	(ط) روایت عیون الحکم
۹۵.....	(ی) روایت وژام

- ک) روایات غررالحکم ۹۶
- جمع‌بندی روایات لهوولعب ۹۷
- ۲-۲. روایات ملاهی ۹۸
- الف) روایت سماعه ۹۸
- ب) روایت زید ۹۹
- جمع‌بندی ادله لهوولعب ۱۰۰
- فصل سوم: فروع: ۱۰۳**
- فرع اول: عناوین ثانوی لهوولعب ۱۰۳
- الف) عناوین رجحان ۱۰۴
۱. سبق و رمایه ۱۰۴
۲. ملاعبه با همسر ۱۰۷
۳. شنا ۱۰۹
۴. مزاح ۱۱۱
۵. ادخال سرور ۱۱۴
۶. شادمانی در شادمانی معصومان علیهم‌السلام ۱۱۶
۷. درمان ۱۱۹
۸. تقویت جسم و روان ۱۲۱
۹. عادت‌سازی ۱۲۷
۱۰. تصابی با فرزند ۱۲۷
- ب) عناوین حرمت ۱۳۱
۱. غنا ۱۳۱
۲. بردو باخت ۱۳۲
۳. استلزام فساد ۱۳۳

۱۳۳	۴. اضلال
۱۳۴	فرع دوم: بازی‌های نوظهور
۱۳۴	الف) تبدل موضوع بازی
۱۳۶	ب) داشتن عناوین ثانوی
۱۳۶	فرع سوم: وظایف حکومت درباره بازی‌ها
۱۳۸	گزاره‌های فقهی بخش لهو و لعب
۱۳۹	بخش دوم: قمار
۱۳۹	مقدمه
۱۴۳	فصل اول: کلیات
۱۴۳	۱. بیان مسأله
۱۴۵	۲. مفهوم‌شناسی
۱۴۵	۲-۱. مفهوم‌شناسی لغوی
۱۴۹	۲-۲. مفهوم‌شناسی اصطلاحی
۱۵۰	احتمال اول: معنای خاص
۱۵۰	احتمال دوم و سوم: معنای عام
۱۵۱	احتمال چهارم: معنای اعم
۱۵۲	۲-۳. بررسی واژگان دخیل در موضوع
۱۵۲	الف) میسر
۱۵۴	ب) ازلام
۱۵۵	ج) نرد
۱۵۶	د) شطرنج
۱۵۶	ه) کعب
۱۵۷	۲-۴. تفاوت مفهومی قمار، غیبت و غنا

۱۵۷	پیشینه بحث
۱۵۸	۱-۳. پیشینه عام
۱۵۸	الف) پیشینه تاریخی
۱۵۹	ب) پیشینه حقوقی
۱۶۰	ج) پیشینه روان شناختی
۱۶۲	۲-۳. پیشینه خاص
۱۶۳	الف) پیشینه فقهی امامیه
۱۶۹	ب) پیشینه فقهی اهل سنت
۱۷۰	۳-۳. جایگاه بحث در هندسه فقه
۱۷۱	۴. دامنه بحث قمار (احکام وضعی و تکلیفی)
۱۷۱	۵. بررسی مفهوم «الآلات المعدة للقمار»
۱۷۲	احتمال اول: احتمال خاص
۱۷۲	احتمال دوم: احتمال عام
۱۷۲	احتمال سوم: احتمال اعم
۱۷۳	۶. ترسیم دورنمای بررسی ادله در احتمالات ثبوتی
۱۷۵	فصل دوم: بازی با ابزار قمار همراه با راهننه
۱۷۵	بررسی ادله مقام اول
۱۷۵	الف) ادله قرآنی
۱۷۶	آیه اول: آیه ۲۱۹ سوره بقره
۱۸۸	آیه دوم: آیه ۹۰ سوره مائده
۲۴۰	آیه سوم: آیه ۲۹ سوره نساء
۲۵۶	آیه چهارم: آیه ۳۰ سوره حج
۲۷۰	آیه پنجم: آیه ۳ سوره مائده

- آیه ششم: آیه ۵۲ سوره انبیاء ۲۸۳
- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری از ادله قرآنی ۲۸۶
- (ب) ادله روایی ۲۸۷
- گروه اول: روایات حرمت تکلیفی ۲۸۸
- گروه دوم: روایات مرجوحیت مطلقه قمار ۲۹۴
- گروه سوم: روایات دال بر حرمت وضعی ۲۹۸
- گروه چهارم: روایات دال بر حرمت تکلیفی و وضعی ۳۰۴
- جمع‌بندی ادله مقام اول قمار ۳۰۵
- فصل سوم: بازی با ابزار قمار بدون راهننه ۳۰۷**
۱. بررسی ادله مقام دوم قمار ۳۰۸
- ۱-۱. روایات حرمت مطلق قمار ۳۰۸
- مناقشه در دلیل اول ۳۰۸
- ۱-۲. آیات و روایات حرمت میسر ۳۰۹
- مناقشه در دلیل دوم ۳۱۰
- ۱-۳. روایات نهی‌کننده از شطرنج و سایر ابزار قمار ۳۱۰
- (الف) صحیح هاشم بن الحکم ۳۱۰
- (ب) صحیح عمر بن یزید ۳۱۱
- (ج) صحیح مسعدة بن زیاد ۳۱۱
- (د) صحیح زراره ۳۱۱
- مناقشه در دلیل سوم ۳۱۲
- جمع‌بندی دلیل سوم ۳۱۵
- ۱-۴. ادله حرمت رجس ۳۱۵
- مناقشه در دلیل چهارم ۳۱۶

- ۵-۱. روایت تحف العقول ۳۱۶
- ۶-۱. مقطوعه ابی الجارود ۳۱۷
۲. فروع مقام دوم ۳۱۸
- فرع اول: حکم انواع ابزار قمار بنا بر پذیرش حرمت در مقام دوم ۳۱۸
- فرع دوم: احتیاط استحبابی ترک بازی با ابزار قمار بدون بردو باخت ۳۲۰
- احتمال اول: کراهت بازی با ابزار مخصوص قمار بدون راهنه ۳۲۰
- احتمال دوم: احتیاط مستحب در ترک بازی با ابزار قمار بدون راهنه ۳۲۲
- فرع سوم: مقام دوم مصداق حکم به کراهت عامه ۳۲۲
۳. جمع بندی ادله در مقام دوم قمار ۳۲۳
- فصل چهارم: بازی با غیر ابزار قمار همراه با راهنه ۳۲۵**
۱. توضیح جایگاه بحث و تقریر محل نزاع ۳۲۵
- نکته اول: شمول بحث به انواع بازی ۳۲۵
- نکته دوم: اختصاص بحث به بردو باخت مالی ۳۲۶
- نکته سوم: ارتباط این مقام با مبحث سبق و رمایه ۳۲۷
- نکته چهارم: شمول بحث نسبت به احکام تکلیفی و وضعی ۳۲۷
- نکته پنجم: کفایت معاطات در صدق راهنه ۳۲۹
- نکته ششم: عدم تعلق حرمت به ذات عمل ۳۲۹
- نکته هفتم: مشروط بودن بحث به توافق قبلی ۳۳۰
- نکته هشتم: خروج هدیه شخص ثالث از محل بحث ۳۳۰
۲. بررسی ادله مقام سوم قمار ۳۳۰
- قول اول: حرمت تکلیفی و حرمت وضعی ۳۳۰
- قول دوم: حرمت وضعی و جواز تکلیفی ۳۶۴
- صحیحه محمد بن قیس ۳۶۴

۳۶۶	۳. جمع‌بندی حکم مقام سوم قمار.....
۳۷۱	فصل پنجم: بازی با غیر ابزار قمار بدون مرآهنه
۳۷۱	۱. بیان مسأله (حکم مقام چهارم قمار).....
۳۷۳	۲. پیشینه بحث.....
۳۷۶	۳. بررسی ادله قائلان به حرمت.....
۳۷۶	۳-۱. اجماع و یا شهرت در بین علما.....
۳۷۶	بررسی استدلال.....
۳۷۷	۳-۲. صدق مفهوم قمار بر صورت چهارم.....
۳۷۷	بررسی استدلال.....
۳۷۸	۳-۳. ادله حرمت رهان.....
۳۷۹	بررسی استدلال.....
۳۷۹	۳-۴. روایات سبق و رمایه.....
۳۷۹	بررسی استدلال.....
۳۸۰	۳-۵. استناد به ادله حرمت لعب، لهو و باطل.....
۳۸۰	بررسی استدلال.....
۳۸۴	جمع‌بندی ادله حرمت.....
۳۸۵	۴. دلیل قائلان به جواز صورت چهارم.....
۳۸۵	۴-۱. سیره متشرعه.....
۳۸۵	۴-۲. سیره معصومان <small>علیهم‌السلام</small>
۳۸۷	۵. جمع‌بندی ادله مقام چهارم قمار.....
۳۸۹	فصل ششم: فروع مقامات چهارگانه
۳۸۹	فرع اول: منع مؤکد تصرف در مال قمار.....
۳۹۱	دلیل اول: صحیحه معتمرین خلاد.....

- تقریر استدلال ۳۹۲
- بررسی استدلال ۳۹۲
- دلیل دوم: روایت ابی الجارود ۳۹۴
- دلیل سوم: روایت اسحاق بن عمار ۳۹۵
- جمع بندی ادله ۳۹۶
- فرع دوم: حکم بازی با ابزار قمار، به تنهایی ۳۹۷
- فرع سوم: محور حرمت در موضوع قمار ۳۹۸
- نکته اول: موضوع و محور حرمت ۳۹۹
- نکته دوم: شرطیت قرارداد تعهدآور نسبت به قمار ۴۰۱
- نکته سوم: وجوه حرمت عقد و التزام با وجود شرطیت آن ۴۰۲
- فرع چهارم: قصدی بودن عنوان قمار ۴۰۵
- فرع پنجم: حکم قمار با رهن برای یک طرف ۴۰۹
- احتمال اول: حرمت ۴۰۹
- احتمال دوم: جواز ۴۱۰
- احتمال سوم: تفصیل حکم ۴۱۰
- نظر برگزیده: حرمت به نحو احتیاط و جویی ۴۱۰
- فرع ششم: ملاک حرمت در رهن امور غیرمالی ۴۱۱
- فرع هفتم: نظر عرف هر زمان، ملاک مالیت ۴۱۲
- فرع هشتم: تعیین مال قمار ۴۱۳
- فرع نهم: بازی با ابزاری که سابقاً ابزار قمار بوده اند ۴۱۴
- فرع دهم: کبیره بودن گناه قماربازی ۴۱۹
- فرع یازدهم: حکم قمار از طریق فضای مجازی ۴۲۱
- فرع دوازدهم: حکم بازی با ابزار مجازی قمار ۴۲۲

- ۴۲۲..... فرع سیزدهم: حضور در مجلس قمار و هم‌نشینی با اهل قمار
- ۴۲۲..... الف) مقتضای قواعد.....
- ۴۲۴..... ب) روایات.....
- ۴۲۴..... اول: صحیحه حمّاد بن عیسی.....
- ۴۲۶..... دوم: روایت سلیمان.....
- ۴۲۷..... سوم: مرسله ابن ادریس حلّی.....
- ۴۳۱..... جمع‌بندی ادله حضور در مجلس قمار.....
- ۴۳۲..... حکم مصاحبت و رفاقت با قمارباز.....
- ۴۳۲..... فرع چهاردهم: حکم لمس ابزار قمار.....
- ۴۳۳..... فرع پانزدهم: تماشای بازی قمار بدون حضور در مجلس.....
- ۴۳۴..... فرع شانزدهم: نگاه به ابزار قمار در غیر بازی.....
- ۴۳۴..... فرع هفدهم: حرمت ساخت ابزار قمار.....
- ۴۳۵..... فرع هجدهم: خرید و فروش ابزار قمار.....
- ۴۳۵..... فرع نوزدهم: حکم اعانه بر قماربازی.....
- ۴۳۶..... فرع بیستم: حکم تشویق، ترغیب و راهنمایی قمارباز.....
- ۴۳۹..... فصل هفتم: اهدای جایزه به رقابت‌کنندگان از جانب شخص ثالث.....**
- ۴۳۹..... ۱. بیان مسأله و اقسام آن.....
- ۴۴۰..... مقدمه اول: عدم تفاوت در جایگاه شخص ثالث.....
- ۴۴۰..... مقدمه دوم: هبه مال از سوی رقابت‌کنندگان به متولی برگزاری مسابقات.....
- ۴۴۱..... مقدمه سوم: شمول بحث نسبت به افعال جدی و بازی‌ها.....
- ۴۴۱..... مقدمه چهارم: عدم تفاوت در شکل اعطای جایزه به برندگان.....
- ۴۴۲..... مقدمه پنجم: اعطای حقوق یا جایزه عمومی برای شرکت‌کنندگان.....
- ۴۴۳..... مقدمه ششم: قالب‌های مختلف پرداخت جایزه.....

- ۴۴۴..... مقدمه هفتم: احتمالات در حکم این مسأله
- ۴۴۴..... مقدمه هشتم: شیوه بررسی ادله در این مقام
- ۴۴۵..... ۲. تعیین قالب فقهی موضوع
- ۴۴۵..... الف) جعاله
- ۴۴۸..... ب) عقد اجاره
- ۴۵۰..... بررسی طریقت اجاره برای تصحیح شرعی جایزه
- ۴۵۲..... ج) هبه
- ۴۵۲..... د) وعد بر هبه
- ۴۵۴..... ه) حکم مسأله بر اساس تسبیب
- ۴۵۵..... بررسی حکم تکلیفی و وضعی
- ۴۵۵..... الف) حکم تکلیفی
- ۴۵۶..... ب) حکم وضعی
- ۴۵۶..... ج) حکم به لزوم یا جواز دادن جایزه
- ۴۵۸..... ۳. ادله حرمت
- ۴۵۸..... ۳-۱. ادله حرمت قمار و رهان و میسر
- ۴۵۹..... بررسی استدلال
- ۴۶۰..... ۳-۲. حرمت اکل مال به باطل
- ۴۶۰..... بررسی استدلال
- ۴۶۲..... ۴. جمع بندی و نتیجه گیری از ادله مجوزین و مانعین
- ۴۶۴..... ۵. فروع مقام پنجم
- ۴۶۴..... فرع اول: متعلّق اشکالات مطرح شده در این مقام
- ۴۶۴..... فرع دوم: وجود منفعت عقلایی، شرط جواز وضعی دادن جایزه
- ۴۶۵..... فرع سوم: حکم قرار دادن جایزه برای انجام فعل حرام

- فرع چهارم: شرط معلوم بودن پاداش ۴۶۵
- فرع پنجم: هبه مال به شخص ثالث به شرط قرار دادن آن برای مسابقه ... ۴۶۶
- فرع ششم: قرار دادن جایزه از سوی شخص ثالث، به شرط همراهی ۴۶۶
- فصل هشتم: بلیت های بخت آزمایی ۴۶۷**
۱. بیان مسأله ۴۶۷
- تقسیمات بلیت بخت آزمایی ۴۶۸
- جهت اول: تقسیم براساس قالب دادوستد بلیت ۴۶۸
- جهت دوم: تقسیم براساس منبع مال توزیع شده بین برندگان ۴۷۰
- جهت سوم: انگیزه پرداخت مال از سوی مردم ۴۷۰
- جهت چهارم: تقسیم براساس منفعت عقلایی داشتن مسابقه ۴۷۱
۲. بررسی ادله ۴۷۲
- ادله منع دادوستد بلیت های بخت آزمایی ۴۷۲
- دلیل اول: غرری بودن بیع ۴۷۲
- دلیل دوم: عنوان قمار ۴۷۶
- دلیل سوم: حرمت استقسام به اِزلام ۴۷۷
- دلیل چهارم: حرمت اکل مال به باطل ۴۸۰
- جمع بندی ادله منع ۴۸۱
۳. فروع مقام ششم ۴۸۲
- فرع اول: حالات مختلف تقسیم مال حاصل از بلیت فروشی ۴۸۲
- فرع دوم: برداشت هزینه بخت آزمایی از درآمد فروش بلیت ... ۴۸۳
- فرع سوم: رضایت مشتریان بخت آزمایی به صرف اموال در امور خیریه .. ۴۸۳
- فرع چهارم: حکم دریافت مال شخصی توسط قرعه ۴۸۴
- فرع پنجم: پرداخت وجه برای شرکت در مسابقات جدی ۴۸۵

- فرع ششم: جایزه به قید قرعه به دلیل شرکت در کار خیر..... ۴۸۷
- فرع هفتم: خرید حق شرکت در آزمون‌ها..... ۴۸۷
- فرع هشتم: حکم جوایز حساب‌های قرض الحسنه..... ۴۸۸
- فرع نهم: واگذاری مبالغ به عنوان قرض..... ۴۸۹
- گزاره‌های فقهی بخش قمار..... ۴۸۹**
- الف) گزاره‌های فقهی مقام اول تا مقام چهارم..... ۴۹۰
- ب) گزاره‌های فقهی مقام پنجم..... ۴۹۱
- گزاره‌های فقهی مقام ششم..... ۴۹۳
- فهرست منابع..... ۴۹۵**
- نمایه‌ها..... ۵۱۰**
- نمایه آیات..... ۵۱۰
- نمایه اصطلاحات..... ۵۱۴
- نمایه اعلام..... ۵۲۹

سخن مؤسسه

پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی، رسالت حوزه‌های علمیه را دو چندان کرده است؛ نظام اسلامی برای تأمین پشتوانه تئوریک خود به منظور تصمیم‌گیری و اجرا باید مبانی علمی لازم را در اختیار داشته باشد، و این عرصه‌ای است که حوزه علمیه در کنار دیگر مجامع علمی باید در آن نقش فعال داشته باشد؛ زیرا بدون گسترش مرزهای علوم اسلامی به مباحث نوپدید و تولید علوم انسانی با رویکرد اسلامی، این نیاز پاسخ مناسب نمی‌یابد. ضرورت مجاهدت علمی به منظور پاسخگویی به مطالبات روزافزون و برحق جامعه دینی، آنگاه به اثبات می‌رسد که در نظر داشت؛ اولاً، تحولاتی جدید در مجموعه دانش بشری، به‌ویژه علوم انسانی رخ داده است؛ ثانیاً، زندگی انسان معاصر به واسطه پیشرفت در علوم و فناوری‌های جدید، دستخوش تطوراتی شگرف شده است؛ ثالثاً، شکل‌گیری نظام اسلامی، فرصت مناسبی را فراروی جامعه دینی قرار داده است تا به اهداف خود دست یابد؛ از این رو سرعت بخشیدن به فعالیت‌های علمی - حوزوی به منظور توانمندسازی نظام اسلامی در این باره ضروری می‌نماید.

«مؤسسه اشراق و عرفان» که فعالیت خود را از سال ۱۳۸۶ با نظارت علمی و ریاست عالی استاد علیرضا اعرافی رحمته‌الله آغاز کرده است، در عین تأکید

براصالت‌های حوزوی، سعی در رفع نیازمندی‌های معرفتی انسان معاصر دارد؛ از این رو مأموریت‌های خود را «پژوهش در زمینه فقه‌های نو و فلسفه‌های مضاف، بر مبنای روش اجتهادی در راستای نظام سازی اسلامی»، «پرورش پژوهشگران صاحب نظر در عرصه فقه‌های نو و فلسفه‌های مضاف و نظام‌سازی اسلامی» و «جمع‌آوری، تنظیم و نشر آثار ریاست عالی مؤسسه» قرار داده است تا بتواند به ایفای نقشی مؤثر در این مجال بپردازد.

کتاب گرانسنگ «مکاسب» اثر خاتم‌المجتهدین شیخ مرتضی انصاری رحمته‌الله، در طول سالیان متممادی، مورد شرح و حاشیه‌نگاری فقهای شیعه قرار گرفته و این کتاب که به حق نماینده اوج اتقان و نضج یافتگی فقاقت در مکتب تشیع است، محور بحث‌های خارج فقه حوزه علمیه بوده است. مجموعه حاضر، تقریر درس‌های خارج فقه استاد علیرضا اعرافی رحمته‌الله است که طی هشت سال تحصیلی (از سال ۱۳۸۵ تا سال ۱۳۹۳) در حوزه علمیه قم ارائه شده و علاوه بر انعکاس ابداعات و نوآوری‌های حضرت استاد در خلال مباحث «مکاسب محرمه» در نظم و تبویب نوع چهارم از انواع مکاسب محرمه (التکسب بالافعال المحرمه) ساختاری بدیع را پیشنهاد و عرضه نموده است.

مؤسسه بر خود لازم می‌داند از حضرت استاد علیرضا اعرافی رحمته‌الله که پس از ارائه دروس، در ادامه مراحل مختلف تقریر دروس، ارزیابی تقریرات را صبورانه ادامه دادند، تشکر نماید و از تلاش‌های حجج اسلام حسین مولودی، احمد شهامت و محمد کاظم مبلغ به خاطر تقریر این کتاب تقدیر نموده و قبول زحمت حجج اسلام احمد عابدین زاده و احمد شهامت در نظارت و ارزیابی این اثر را ارج نهاد.

امید است صاحب‌نظران و اندیشوران حوزه و دانشگاه، مؤسسه اشراق و عرفان را به منظور بهبود تولیدات علمی آینده، از نظرات و پیشنهادات سازنده خود بهره‌مند سازند.

پیشگفتار

یکی از ابواب فقهی که احکام معاملات را بیان می‌کند، کتاب مکاسب است. بخشی از این کتاب ویژه بررسی معاملات حرام است که با عنوان مکاسب محرمه از دیگر بخش‌های کتاب متمایز می‌شود. مباحث این بخش از جهات مختلفی اهمیت دارد؛ از جمله آن‌ها مطرح شدن موضوعاتی مانند غیبت، کذب و نمیمه در این بخش است که فقها در ابواب دیگر فقهی به آن‌ها نمی‌پردازند. این امر موجب تنقیح مسائل مهمی در این کتاب می‌شود. شاید از همین رو است که چینش و ساختار کتاب مکاسب محرمه در کتاب‌های فقهی یکسان نبوده و بخش‌بندی‌های گوناگونی داشته است.

مشهورترین بخش‌بندی، نگاهشده محقق حلی رحمته الله علیه است که مکاسب حرام را به پنج نوع ذیل تقسیم کرده است:

اعیان نجس، معامله با اعیانی که به جهت حرمت غایتشان حرام شده‌اند، اعیان فاقد منفعت، تکسب با کارهای حرام و تکسب با واجبات.

پس از او، فقهای بسیاری از تقسیم‌بندی‌اش پیروی کرده‌اند. یکی از آنان شیخ مرتضی انصاری رحمته الله علیه است که بر اساس همین تقسیم‌بندی، توانسته یکی از دقیق‌ترین آثار خویش را در فقه استدلالی پدید آورد. کتاب *المکاسب وی* در کانون توجه قرار گرفته و شروح و حواشی بسیاری بر آن نگاهشده‌اند. حتی

امروزه برخی از فقها آن را محور دروس خارج خود قرار می دهند. آیت الله اعرافی رحمته الله از فقیهانی است که چندین سال از تدریس درس خارج خود را به تدریس و بحث مکاسب محرمة اختصاص داده است. وی اگرچه در تقسیم اساس مکاسب از روش شیخ انصاری رحمته الله تبعیت کرده، در جزئیات آن ابداعاتی پدید آورده است که علاوه بر انسجام بخشیدن به مباحث کتاب، می تواند زمینه ساز ایجاد ابواب فقهی جدیدی شود. با توجه به این امر، گروهی از شاگردان ایشان، به تقریر دروس خارج فقه مکاسب محرمة ایشان همت گماشتند.

همان طور که اشاره شد، در این کتاب ابداعاتی در طرح مباحث و بیان آن ها رخ داده و این کتاب دارای مزیت هایی بر دیگر کتاب هایی است که درباره مکاسب محرمة نگاشته شده اند. برخی از این مزیت ها به شرح ذیل اند:

۱. در این کتاب، نوع اول (اعیان نجس) به دو قسم حیوانات و غیر حیوانات تقسیم شده و تکسب با حیوانات در مجلد جداگانه ای آمده است. این تقسیم

موجب انسجام بیشتر مطالب و زمینه ساز ایجاد باب فقهی جدیدی به نام «تکسب با حیوانات» و «احکام حیوانات» می شود.

۲. عناوین نوع چهارم در مکاسب شیخ انصاری رحمته الله به صورت الفبایی تنظیم شده، ولی در این کتاب، عناوین بر اساس موضوعات به هفت گروه تقسیم شده اند. این تقسیم مزیت هایی دارد؛ از جمله اینکه مطالب هر گروهی، منسجم می شود و قواعد کلی برای آن ها به دست می آید و هر گروهی می تواند یک باب فقهی تشکیل دهد. البته این تقسیم، عقلی نیست و گروه ها و عناوین آن ها افزایش پذیر هستند. این گروه ها عبارت اند از:

الف) محرمات آداب تجارت: این گروه شامل عناوین حرامی است که در

تجارت، از آن‌ها نهی شده است و آن‌ها عبارت‌اند از: تطئیف، غش و نجش. (ب) محرمات علوم: این گروه به دودسته عنوان‌های مربوط به حوزه نشر و علوم غریبه تقسیم می‌شود. عناوین حوزه نشر شامل حق تألیف، کتب ضلال و بیع مصحف و عناوین علوم غریبه شامل تنجیم، سحر و قیافه است.

(ج) محرمات هنر: این گروه شامل عناوینی می‌شود که به جنبه زیبایی‌خواهی انسان مربوط هستند و عبارت‌اند از: تزیین، پوشیدن ابریشم و طلا توسط مردان، حلق لحیه، تصویر و غنا. عنوان تزیین در مکاسب محرمة متداول بحث نشده و تنها مواردی از محرمات آن مثل تدلیس ماشطه مطرح شده است، ولی در این کتاب با طرح عنوان تزیین ابتدا اصل استحباب تزیین ثابت شده، سپس محرمات آن به‌طور کامل بحث شده است.

(د) محرمات روابط میان فردی: این گروه شامل عناوینی است که به حوزه عام روابط اجتماعی میان انسان‌ها مربوط می‌شوند. البته برخی از عناوین روابط میان فردی در حیظه خاصی مانند سیاست و اقتصاد مطرح هستند که ذیل باب فقهی مربوط بحث می‌شوند. در اینجا فقط عناوینی مطرح می‌شوند که در همه حوزه‌های اجتماعی کاربرد دارند. عناوین این بخش عبارت‌اند از: سب مؤمن، نیمه، نیاچه، تشبه به جنس مخالف، تشبیب، قیادت، غیبت و کذب.

(ه) محرمات سیاست: در این گروه عناوینی مطرح شده‌اند که به محرمات روابط مکلف با سلاطین جور مربوط می‌شوند و عبارت‌اند از: قبول ولایت از طرف سلطان جور، معونة الظالمین، معامله جوایز سلطان جور و معامله خراجیات سلطان جور.

(و) محرمات ورزش و بازی: در این گروه عنوان‌های مربوط به بازی و سرگرمی مطرح می‌شوند که عبارت‌اند از: لهو و لعب و قمار.

زا) محرمات روابط اداری: در این گروه عناوین حرام مربوط به روابط اداری مطرح می‌شوند که عبارت‌اند از: رشوه، اختلاس، رانت خواری و پورسانت. در مکاسب محرمة متداول از میان عناوین این گروه فقط رشوه مطرح شده و دیگر عناوین از ابداعات این کتاب است.

۳. در هریک از عناوین، پس از بررسی ادله و استنتاج حکم، فصلی به فروع آن عنوان اختصاص داده شده است. اهمیت این بخش از آن رواست که در بسیاری موارد، فروع جدید و مورد ابتلایی هستند که در سایر کتب متداول فقهی مطرح نشده‌اند.

۴. شیوه نگارش تقریرات بدین شکل است:

پیش از بررسی ادله هریک از عناوین، ابتدا مفهوم‌شناسی و پیشینه فقهی و فرافقهی آن عنوان مطرح شده تا موضوع شناسانده و محدوده بحث مشخص شود. سپس ادله نقل شده‌اند و بررسی سندی و دلالتی هریک از ادله بیان شده است.

در پایان هر قسمت، جمع‌بندی کلی و بیان دیدگاه برگزیده آمده است. مجلد پیش روی، جلد هشتم این کتاب است که عهده‌دار بررسی محرمات ورزش و بازی از سری موضوعات نوع چهارم مکاسب محرمة و شامل بحث‌های لهوولعب و قمار است. بحث لهوولعب را حجت الاسلام محمد کاظم مبلغ و بحث قمار را حجت الاسلام حسین مولودی و حجت الاسلام احمد شهاقت تقریر کرده‌اند.

شایان ذکر است که نظارت و راهنمایی استاد معظم، آیت الله اعرافی رحمته الله علیه در تقریر همه مجلدات روشنای راه ما بوده است.

از همه عزیزانی که در فراهم آمدن این اثر ما را یاری کردند تشکر می‌کنیم: استاد محترم آیت الله اعرافی رحمته الله علیه همکاران گروه تقریر، به ویژه حجج اسلام احمد

شهامت، حسین مولودی و محمدکاظم مبلغ، حجت الاسلام یوسف قربانی
(ویراستار)، حمید بهرامی (صفحه آرا) و همکاران محترم در مؤسسه اشراق و
عرفان، به ویژه مدیرعامل مؤسسه، حجت الاسلام دکتر سید نقی موسوی.
گروه تقریرات فقهی مؤسسه اشراق و عرفان

مقدمه

در عصر حاضر، بازی و ورزش سهم بسیار گسترده‌ای در فعالیت‌های بشر دارند. با گسترش ورزش‌های گوناگون و تأسیس سازمان‌های ملی و بین‌المللی جهت سازمان‌دهی و پشتیبانی فعالیت‌های ورزشی، افراد بسیاری به شکل حرفه‌ای و نیمه‌حرفه‌ای در این عرصه فعالیت می‌کنند. هر ساله مسابقات متعدد و متنوع بین‌المللی، نظیر المپیک‌ها، جام‌های جهانی، مسابقات چندجانبه و همچنین مسابقات منظم ملی در سطوح و سنین مختلف و در رشته‌های گوناگون ورزشی شکل می‌گیرد. این عرصه گسترده، گردش مالی بسیار کلانی را به خود اختصاص داده است. لازم است به لحاظ فقهی، دادوستدها در این عرصه بررسی شود و حکم فقهی اموال کسب‌شده از این راه معین گردد.

گذشته از خود این مسابقات، تماشای این رقابت‌ها به‌عنوان یک سرگرمی شادی‌بخش، مورد توجه قشری عظیم از افراد جامعه، به‌خصوص نسل جوان است. در کنار این تماشگری، شرط‌بندی‌هایی نیز صورت می‌گیرد که لازم است حکم فقهی آن‌ها نیز به تفصیل بررسی و معین شود.

علاوه بر بازی‌های ورزشی که معمولاً به شکل رسمی در حال انجام‌اند، بسیاری از بازی‌ها در قالب فن‌آوری دیجیتال شکل گرفته و دائماً و به سرعت

در حال گسترش اند؛ به گونه ای که اقشار مختلف و رده های سنی متنوع را به خود مشغول ساخته اند. با توجه به این حجم گسترده از بازی ها و نفوذ آن ها در زندگی بشر، ضروری است که این مسئله نیز، به لحاظ فقهی تحلیل و احکام فقهی شان مشخص شود.

با هدف دستیابی به این امر مهم، جلد هشتم از مجموعه مکاسب محرمة نگاشته شده است. عنوان ششم از نوع چهارم از مکاسب، محرمات ورزش و بازی است. اگرچه این کتاب بر مبنای مباحث طرح شده در مکاسب شیخ مرتضی انصاری رحمته الله علیه نگاشته شده، با توجه به مباحث جدید و متنوع این عرصه، مباحث فقهی این جلد نیز بسط و گسترش یافته و عناوین و فروع متنوعی را در خود جای داده است. برخی از مهم ترین این عناوین عبارت اند از:

بازی، بازی های نوظهور، وظایف حکومت در قبال بازی ها، قمار، شطرنج، شرط بندی در مسابقات، جوایز برندگان مسابقات، حقوق و مزایای ورزشکاران، بلیت های بخت آزمایی.

این مجلد در دو بخش ارائه می شود:

- بخش اول با عنوان لهو و لعب که مشتمل بر سه فصل است؛
- بخش دوم با عنوان قمار که دارای هشت فصل است.

بخش اول: لهو و لعب

مقدمه

کارها و فعالیت‌های انسان از یک منظر به دودسته جدی و بازی تقسیم می‌شوند. کارهای جدی، مانند تحصیل، تدریس، بتّایی، خیاطی که انسان در آن کارها، هدفی معقول دارد و برای رسیدن به آن‌ها سعی و تلاش می‌کند؛ اما افراد در کارهای غیرجدی، مانند بازی‌های کودکان، تاب‌بازی، توپ‌بازی، مزاح، هدفی جز سرگرم شدن و لذت بردن ندارند. کارهای غیرجدی، در زبان عربی «لهو و لعب» و در فارسی «بازی و سرگرمی» نامیده می‌شود.

بازی‌ها و سرگرمی‌ها از بخش‌های جدایی‌ناپذیر زندگی انسان هستند. در گذشته، سرگرمی‌ها در ضمن کارهای جدی و در صورت فراهم آمدن فرصت مناسب، انجام می‌شد و بیشتر، کودکان و اقشار مرفه اهل بازی بودند؛ اما در دنیای جدید موضوع بازی و سرگرمی جایگاه مهمی در زندگی بشر پیدا کرده و بسیاری از افراد بخش قابل توجهی از اوقات خود را به این کار اختصاص می‌دهند و بخشی دیگر، تمام وقت به این کار می‌پردازند. تقریباً اکثر افراد جامعه یا بازی می‌کنند و یا بازی دیگران را تماشا می‌کنند. از این رو، بازی در دنیای جدید نه یک کار تفریحی و بی‌اهمیت، بلکه کاری شدیداً نیازمند سیاست‌گذاری،

برنامه‌ریزی، تمهید مقدمات و تخصیص امکانات تلقی می‌شود. پرسش نوشتار حاضر این است که فقه در جایگاه ارائه‌دهنده چارچوب کامل برای زندگی بشر، در مورد این نیاز انسان‌ها چه موضعی دارد؟ وظیفه مؤمن در قبال بازی‌ها و سرگرمی‌های قدیم و جدید چیست؟

در مباحث بخش اول سعی شده است که با روش استنباطی، موضع فقه در قبال بازی‌ها روشن شود. این بخش از سه فصل تشکیل یافته است: فصل اول درباره مفهوم‌شناسی و بررسی آرای فقهای گذشته است؛ فصل دوم، با توجه به قواعد عامه و ادله قرآنی و روایی، حکم اولی سرگرمی‌ها را واکاوی می‌کند؛ فصل سوم به فروع بحث لهو و لعب می‌پردازد که شامل سه مطلب است: ۱. احکام مختلف بازی (عناوین رجحان و حرمت)؛ ۲. بازی‌های جدید؛ ۳. حکومت و بازی.